

BOEKBESPREKING.

I. Norman Broomell D. D. S. and P. Fischeles. M. D.
Anatomy and histology of the mouth and teeth.
5de Edition. London. H. Kimpton 1918. Prijs f 10.—

Dit boek onderscheidt zich in meer dan één opzicht gunstig van de andere Amerikaansche leerboeken, die ik aankondigde. Wel is waar treft men tekortkomingen in de anatomische kennis der schrijvers aan; kan men er aan twifelen of zij een goed begrip van de tongpapillen hebben, of zij de literatuur van het kaakgewricht beheerschen; treft de oppervlakkigheid waarmede de circulatieorganen zijn beschreven en is het hoofdstuk over het mondslijmvlies min of meer verward; toch zijn deze tekortkomingen niet zóó groot, als ik wel eens aantrof in andere Amerikaansche boeken. Daarnaast kan toch op menige juiste en uitvoerige beschrijving gewezen worden.

Bezwaar heb ik tegen de wijze en de volgorde, waarin de stof door de schrijvers behandeld is; ik zou die anders wenschen. Edoch, methode van indeeling van een bepaald omschreven stof is eene quaestie van persoonlijk didactisch inzicht; en het is evengoed mogelijk, de hoofdstukken, of zelfs onderdeelen daarvan, van een boek in een eigen gekozen volgorde te bestudeeren, dan het boek van de eerste tot de laatste bladzijde slaafs te volgen. Neemt men dit in aanmerking dan is dit werk althans een, ook voor Nederlandsche tandheelkundige studenten, bruikbaar boek. Dat het boek, met 368 meerendeels zeer fraaie afbeeldingen, uitnemend verzorgd is door den uitgever, zij volledigheidshalve medegedeeld.

A. J. P. v. D. BROEK.

Gezondheidsleer ten dienste van verpleegsters, het onderwijs en het huisgezin, door Dr. E. H. B. van Lier, Arts, Leeraar in de Gezondheidsleer aan de Hoogere Burgerschool voor meisjes te Utrecht, 1918. A. W. Bruna & Zoon's Uitgevers-Maatschappij. Prijs f 2.75.

In een tiental hoofdstukken heeft de schrijver in beknopten vorm een overzicht gegeven van datgene uit de gezondheidsleer, wat hij meent binnen het bereik te liggen van hen voor wie dit boekje is geschreven. In het algemeen is hij daarin geslaagd, maar het kan niet worden ontkend, dat op sommige plaatsen de duidelijkheid en de juistheid onder die beknoptheid geleden hebben. Zoo b.v. op blz. 16 alinea 2: »De voedingswaarde der voedingsstoffen wordt uitgedrukt in cijfers. De voedingsstoffen, door ons bloed uit het darmkanaal naar de weefsels gebracht, verbranden in die weefsels. En de warmte, die die verbranding levert, geeft ons kracht voor spierarbeid, eigen lichaamswarmte e.a.«. Voor schrijver's leerlingen van de H. B. S., die eenige kennis hebben van natuurkunde, is dit misschien begrijpelijk, maar zou de verpleger of verpleegster, die nooit iets, of zoo al, dan toch zeer weinig, van de theorie der warmte en van het mechanisch warmte=aequivalent heeft gehoord, den zin dezer woorden begrijpen? Ik betwijfel dit ten zeerste, en eenige nadere omschrijving ware hier zeker wel noodig geweest. Hetzelfde geldt voor blz. 20: »De levende cellen, waaruit het weefsel is opgebouwd, nemen het verteerde voedsel in zich op; de eveneens met 't bloed aangevoerde zuurstof tast de cellen aan, en het resultaat is als dat eener verbranding: er komt warmte vrij, die voor den arbeid en de lichaamswarmte dienen kan«. Even onduidelijk is, dat het voedsel in den darm voortschuift, doordat de spieren van den darm het voedsel *knijpen*.

Op blz. 28 lees ik: »Men is 't er nog niet over eens of de rundertuberculose bij den mensch ernstige ziekte kan veroorzaken«. Wanneer dit zoo is, en de discussie

over deze vraag hoort niet hier ter plaatse thuis, dan kan de schrijver onmogelijk volhouden wat hij een zin verder zegt: »Menschelijke tuberculose is *dus* nooit aan het gebruik van melk te wijten«.

»De melk komt kiemvrij uit den uier en wordt door den mensch besmet« (blz. 30). Dit is alleen dan waar, wanneer èn de koe, èn de uier gezond zijn. Maar ook dan nog niet altijd, want in de melk, afkomstig van aan tuberculose lijdende koeien, in wier uiers geen afwijkingen konden worden aangetoond, zijn toch tuberkel-bacillen gevonden. Bovendien kunnen de normale melkgangen van gezonde koeien dikwerf de verblijfplaats zijn van allerlei micro-organismen, die bij het melken met de melk worden uitgedreven.

Wat de Schrijver bedoelt met den zin op blz. 35: »De gemeenten stellen keurmeesters aan, wier arbeid niet gelijk staat met het werk der veeartsen in de openbare slachthuizen«, is zonder eenige nadere toelichting volkomen onduidelijk. Een paar regels hooger staat: »Gemeentelijke slachthuizen (abattoirs) met strenge deskundige vleescheuring door veeartsen voorkomen het gebruik van ondeugdelijk vleesch«. Iedere lezer zal zich afvragen, wat die keurmeesters dan wel doen. En daarover wordt verder niet gerept.

Op blz. 16 en elders is sprake van een spijsbrok, die wordt *weggeslikt*. Een spijsbrok wegslikken staat m.i. gelijk met een goocheltoer, een spijsbrok *doorslikken* is niet zoo moeilijk.

Aan de bespreking der vleeschvergiftiging zijn op blz. 36 in het geheel drie korte alinea's gewijd, waarin juist en onjuist op de meest zonderlinge wijze door elkaar gehaspeld zijn.

»Het tandbederf ontstaat doordat spijsresten in de spleten tusschen de tanden achterblijven« (blz. 53). Dit achterblijven van spijsresten is de *causa remota*, maar de *causa proxima* ligt toch elders, hetgeen ook wel met enkele woorden vermeld had mogen worden.

Voor Schrijver is het zeker, dat de oermensch naakt liep in de streken van ons klimaat, dat het er toen tropisch warm was, en dat de oermensch bovendien een haarvacht had. Het staat op blz. 58.

Dat lastdragers en sjouwerlieden niet meer lijden aan longtuberculose dan de personen, die een ander beroep uitoefenen, wordt aangevoerd als bewijs, dat er geen reden is om aan te nemen, dat de schouders de kleding niet kunnen dragen zonder nadeel voor de gezondheid. Ik laat in het midden of de stelling juist is, maar het aangevoerde bewijs zegt m. i. al heel weinig.

»Jaeger maakt pillen uit Luststoffen, en geneest daar allerlei mede« (blz. 65). Natuurlijk meent de Schrijver dit niet. Maar dan moet hij het ook niet laten drukken voor ziekenverpleegsters etc. Deze toch zouden gelijk hebben, wanneer zij den Schrijver vroegen waarom of *hij* dan die Luststoffen niet aan zijn zieken voorschrijft.

Wat te denken van een zin als de volgende, die nog wel cursief is gedrukt: »Alleen als het spoelwater gedronken wordt is het gevaarlijk in de openbare wateren« (blz. 87)?

Bij de bespreking der lijkverbranding lees ik op blz. 90 de volgende verrassende mededeeling: »Lijkonderzoek is na de verbranding meestal onmogelijk«.

Ik ben het niet eens met den Schrijver als hij zegt: »Ongezuiverd is regenwater een slecht drinkwater« (blz. 92). Natuurlijk bedoelt de Schrijver: regenwater is uitstekend drinkwater, mits zoodanig opgevangen, dat het niet verontreinigd kan worden. Mocht dit toch het geval zijn, dan dient het voor het gebruik eerst te worden gereinigd.

Bij de bespreking van het grondwater blz. 92 ziet Schrijver over het hoofd, dat het beste grondwater juist zit onder de ondoordringbare bodemlagen.

Op blz. 102 wordt gezegd, dat de smetstof *groeit*, in plaats van *zich vermenigvuldigt*.

Bij de bespreking van de bereiding der koepokstof, blz. 107, zegt de Schrijver: »In rijksinrichtingen worden

daartoe kalveren op de geschoren huid met koepokstof op vele plaatsen geënt«. Dit is niet juist. De kalveren worden alleen geënt op de geschoren buik, en op geen enkele andere plaats.

Bij de bespreking van de aetiologie van cholera en typhus wordt veel te veel de nadruk gelegd op de water- en melktheorie. Over de contactbesmetting, die minstens even belangrijk is, wordt bijna niet gerept. Ook wordt over het hoofd gezien, dat in het sputum van typhuslijders typhusbacillen niet zelden voorkomen.

Op blz. 122 staat: »Het bloed van wie typhus doorstond en van de tegen typhus geënten bevat stoffen, die eene door typhusbacillen troebele vloeistof helder maken«. Er had moeten staan: bevat gedurende langeren of korteren tijd stoffen enz.

Op blz. 125, bij de bespreking van de pest, staat: »totdat ontdekt werd, dat epidemieën eener rattenziekte en veelvuldige rattendood de epidemieën van builenpest onder de menschen begeleidden«. Lees: voorafgingen.

Een zonderlingen indruk maakt op blz. 154 en 156 punt 4 van de door het Gemeentebestuur van Utrecht verspreide voorschriften voor de verpleging van besmettelijke ziekten: »In de ziekenkamer worde uitsluitend door den patiënt gegeten of gedronken«. Hij mag er dus anders niets doen. Goed bedoeld, maar niet goed gezegd. Dit komt echter niet voor rekening van den Schrijver.

Uit de gemaakte opmerkingen moge blijken, dat ik het boekje van Dr. van Lier met aandacht heb doorgelezen. Er is veel goeds in, waardoor het bij hen, voor wie het is geschreven, veel nut kan stichten. Mocht het, wat ik den Schrijver toewensch, tot een herdruk komen, dan hoop ik dat dit ook een herziene druk zal zijn.

de H.